

Дідусь Макове зернятко

Передріздвяна казка

Історія про втрачений зв'язок з родом, міцне коріння, підтримку роду, традиції та про те, які важливі часом дрібниці. А ще казка вчить, що потрібно допомагати, якщо можеш. і що випадкові зустрічі не випадкові.

Трапилася ця історія у вечір, який був зовсім звичайним. Люди поспішали додому, щоб подивитися улюблений фільм, чи просто подрімати, смачно поївши. Тільки де-не-де у світлі вікон сяяло щось незвичне, величне і таємниче.

У цей час на небі, між зорями відбувалися дивні речі. Зорі тьмяніли і згасали, пропадали назавжди, забираючи із собою знання, досвід, історію людей, хоч на землі це ніхто не помічав, бо усі були заклопотані своїми справами.

Та ось Сонце зайшло за небокрай і велика Зоря, яка вже також ледь-ледь світила, втомлено і неохоче викотилася на небо. Освітила все і ще більше потьмяніла, побачивши, що ніхто їй не радіє, не зустрічає. А від світла Зорі відбився маленький промінчик і полетів на Землю...

Починався передріздвяний вечір, величний і магічний.

Матвійко та Олеся раділи, бо нарешті випав такий лапятий та пухкий сніг, що можна бабу зліпити і з гірки покотитися кубарем. Так вони й зробили, йдучи із занять музики додому. Та не дуже спішили, бо хоч там тепло, добре і можна ігри пограти на комп'ютері чи фільм подивитися, але батьки завжди зайняті, або їх немає, на роботі чи сперечаються, тому іншого заняття, як віртуальні ігри, не було, та й не хотілося.

- Дівчинко, хлопчику, подайте дідусеві хоч трошки на хліб, чи хліба, хоча б макове зернятко...
Сьогодні ж такий день!

- Який день? – здивувалася Олеся.
- Та й не маємо ми нічого. – сказав Матвійко.

А у думці виринуло печиво, яке він взяв у школу ще зранку і так його й не з'їв. Але хлопчик промовчав і відігнав цю думку. Та й Олеся змовчала, хоч копійки, які залишилися з обіду, побрязкували в кишені.

Дідусь на ці слова нічого не відповів, тільки чомусь криво усміхнувся і, втупивши погляд у перехожих, знову принішк. Діти побігли далі. Олесю дошкуляло відчуття, що потрібно було допомогти, але, оглянувшись, вона не побачила на дорозі нікого. Дідуся ніби й не було.

Зимова вечірня погода заворожувала. Навколо було по-святковому красиво і урочисто. Діти підійшли до сусіднього будинку і присіли на лавочку біля хлопчика, який щось майстрував, щоб ще трошки поспостерігати за красою довкола. Хлопчика бачили вперше, та ще й за таким дивним заняттям.

- Привіт! – привітався Матвійко. – Це у тебе повітряний змії? – кивнув на предмет, що був у хлопця, хоч він був зовсім не схожий на змія. - Дивний якийсь.

- Ні, це Зірка. Різдвяна зірка.

- А що таке Різдвяна Зірка? - підняла зацікавлено очі Олеся. – Для чого вона тобі?

- Ти хіба не знаєш, який сьогодні вечір? Святий!

- Святий? Ти напевно казочок начитався! Йдемо Олесю додому! – кинув Матвійко і, взявши сестру за руку, пішов до свого будинку. «Чого вони про вечір усі торочать? І дідусь і цей хлопчик?» - думав дорогою.

- Так, Святий... - промовив хлопчик навздогін дітям, хоч вони його вже не чули. – У цей день уся родина має бути вдома; не можна сваритися, і краще помиритися з ворогами.

Та діти вже прибігли додому усі засніжені та рум'яні від морозу. Батьки про щось знову на кухні

голосно перемовлялися і брат із сестрою, як завжди, почали гратися.

Олеся побачила, що загубила свою іграшку-кажанчика, яка висіла завжди на рюкзаку, а Матвійко із сумом відмітив, що все печиво покришилося, поки він катався дорогою додому на шкільній сумці. «Краще б дідусеві віддав» - подумав хлопчик та його думки перервав різкий стук у вікно, ніби хтось кинув крижаною сніжкою. Матвійко відсунув штору і відчинив кватирку. Враз у кімнату влетів маленький чорний кажанчик, точно такий, який висів у Олесі на наплічнику, а разом із ним увірвався вітер та хлопчик із зіркою, якого вони зустріли на вулиці. Хлопчина схопив за руку Матвійка, а той Олесю і вони полетіли за вихором. Далі через місто, де маленькі, немов мурашки, перехожі бігли по засніжених доріжках до своїх домівок, а далі через ліси, поля, села...

- Як тебе звати? – кричав Матвійко перекрикуючи шум вітру.

- Акріз! – відповів той.

- Вперше чую таке ім'я. – Мовила про себе Олесья. – Дивне якесь!

Та думати над цим не було часу, бо вони почали опускатися і опинилися у хаті під стріхою, де гріла натоплена піч і пахло хлібом.

- Слухайте мене уважно. – сказав Акріз, коли діти зігрілися. - У світі наших пращурів зараз велика біда. Втрачено зв'язок із нами, а відродити його можна тільки сьогодні у Святвечір, дотримавшись усіх традицій, які були з давніх часів. Інакше той світ назавжди зникне, а у нас наступить хаос і безлад. Ми забудемо хто ми є, хто наші батьки, станемо перекотиполем без роду і усі знання, які віками у нас накопичувалися, також зникнуть. Люди дуже швидко зараз забувають про важливість традицій і нам треба обов'язково відродити їх та, головне, зробити все правильно, як робили наші предки.

- Що нам потрібно зробити? – все ще здивована від почутого, але готова допомогти, запитала Олесья. Вона дуже не хотіла забувати батьків, бабусю, дідуся, до яких їздила щоразу на канікулах.

- Ми готові! – підтвердив Матвійко.
- Готуємо вечерю і обов'язково за усіма правилами. Чуєте? Інакше не буде діла і наші пращури від нас відвернуться, допомоги не буде ніякої. – сказав хлопчик.
- А вони ще й допомагають? – округлила очі дівчинка.
- Аякже! Вони, як Ангели, оберігають, підказують, охороняють від бід. От ти, Олесю, пам'ятаєш як йшла через дорогу і мало під машину не потрапила, але черевичок зачепився за бруківку і ти не встигла ступити на дорогу?
- Так... - затягнула дівчинка, бо той день вона запам'ятала назавжди.
- Це вони тобі допомогли. А ти ще й вилаялася, бо думала, що спіткнулася. Тому хутчіш до роботи! Зірка уже давно засяяла, а у нас ще нема готових страв. Усі страви сьогодні мають бути пісними. Ця вечеря пісна, але багата, бо на столі має бути аж дванадцять страв. Вони символізують дванадцять апостолів та кількість місяців у році. А ще це як

підсумок року. Люди весь рік трудилися, а у цей вечір усі разом мають спожити плоди своєї праці. Тому сьогодні ми маємо підготувати традиційні страви: вареники, голубці, грибні страви - мариновані грибочки, наприклад, і підливку чи, як кажуть, грибну мачанку, рибні страви – оселедець та заливну чи тушену рибку, борщ із вушками, узвар із сушених фруктів, квасольку варену із цибулькою, пампушки смачнучі із вишнями чи без і, обов`язково, кутя. Без неї ніяк, бо це головна страва передріздвяного вечора.

- Ого! Скільки страв смачних! Я люблю їх! – Олеся згадала, що їла сьогодні ще зранку і живіт при згадці про їжу тужливо відізвався.

- Так, а ще згідно з давньою українською народною традицією Свята Вечеря у переддень Різдва має зібрати за столом усю велику родину. І, що важливо, запізнюватися до столу аж ніяк не можна. Усі члени родини в цей день повинні бути вдома. Кажуть, якщо в цю ніч десь заночувати, то цілий рік будеш блукати по світу. Але, коли так трапляється і когось таки немає, для нього ставлять миску і кладуть

ложку. А якщо на цей час трапиться гість, який завітає до хати, його теж запрошують до столу. Кажуть, він приносить щастя в дім. У цей день наші прадіди нічого не їли аж до самого вечора. І лише з першою зорею на небі розпочинали святкову трапезу.

Тож берися Олесю до роботи. А ти, Матвійку, допомагай!

Ох і закипіла робота. Олеся ніколи ще сама не готувала, тільки мамі допомагала, та й Матвійко на кухню заходив хіба що поїсти, але страви ніби самі по собі готувалися. Все швидко, вдало і, за якийсь час, уже парували на столі.

- Дуже добре. Нам залишилося тільки кутю зварити. – підсумував Акріз. - Кутя – це незмінна традиція українського Різдва.

- А хіба не можна просто кашу зварити?? – запитала Олеся.

- Ні, тут все не просто так. Пшениця – це символ достатку, мед – здоров'я, мак – символ роду. А ще кутя символізує єднання зі світом померлих. Тому

її залишають на ніч для душ тих, кого вже немає з нами.

- Ну от, майже все, тільки ще маку залишилося додати. – Поставила на стіл Олеся миску наваристої пшеничної каші із горіхами, медом, чорносливом та родзинками. - Тільки я не бачу його! – Акріз обшукав усю хату та й брат із сестрою нишпорили вже по усіх закутках, щоб знайти хоч одне зернятко до куті, бо яка ж кутя без маку. Але маку ніде не було.

- Отак, маку нема... все починає зникати. Мак же символ роду і зв'язку із ним. – засмутився Акріз.

У хату тим часом почали заходити якісь люди. Матвійко і Олеся переглянулися, бо ці обличчя їм буличимось знайомі. У одній із гостей Матвійко впізнав бабусю, якої вже давно не було з ними. Усі, хто заходив, тихо сідали за стіл. Найстарший дідусь вніс оберемок сіна, розкинув під столом та розстелив на столі, бабуся накрила його скатертиною, розклала прибори, але тарілок для кожного не поставила.

- А тарілки? – прошепотіла Олеся на вухо Аркізу.

- Ні, тарілок не потрібно. За традицією усі мають їсти з одного посуду, для єднання родини. Матвійку, отут постав дідуха на честь духів пращурів, а біля нього кутю і узвар. Олесю, запали свічку і постав часник по кутах столу. Будемо вечеряти так. Може ще вдасться зупинити все і відвернути біду.

- А часник навіщо? – здивувався Матвійко.

- Його кладуть на чотири кути столу під скатертину, щоб відігнати від родини і хати злих духів.

Олеся зробила як сказали і втомлено присіла на стілець.

- Ой, не сідай! – смикнув її за рукав Акріз. - Дмухни на те місце — щоб не привалити собою душі, бо в цей вечір душі блукають скрізь, і можуть сісти всюди: на лавах, на вікнах, на столі та під ним.

Олеся дмухнула і присіла. Матвійко і Акріз також. Почали вечеряти.

Спочатку спробували кутю. Нехай без маку, але ж щось робити треба. А далі усі страви. Тільки ложки дерев'яні стукотіли об макітру.

Тоді заколядували.

Але біда таки насувалася... Гості почали помаленьку зникати, родичі і ті, які були на них схожі. Матвійко вже й бабусю свою не впізнавав.

- Не діють наші спроби зупинити все. І кажанчик, мій друг, кудись пропав. Він міг би допомогти пошукати зернята маку. Та я здогадуюся чий це витівки! Зараз я йому покажу! – захопивши мітлу Акріз вибіг із хати. А за хвилину вбіг із чорним котом під пазухою. Той нявчав і пручався, але коли побачив страви, та ще й понюхав часник, що лежав по кутках столу, то закрутився мов веретено, здійнявши цілий вихор в хаті.

- Відпустіть... – просився жалібно.

- А ти розчаклуєш усе? Відкриєш двері для колядників, нечисть? Бо так і будеш мов дзига крутитися, поки не впадеш замертво! – пригрозив Акріз.

- Відкриваю! – вихор втих, а ката ніби й не було.

У двері відразу постукали. Це були колядники, тільки чомусь без зірки. За ними у хату влетів кажанчик і присів у кутку біля дідуха, ніби охороняючи його. Хлопчик віддав колядникам свою Зірку, яку майстрував ще на лавочці у місті, і вони почали виставу.

Вертеп був на славу, а на завершення Ангел дістав із кошика пучку маку і розсипав по долівці. Зернятка порозсипалися і позападали у щілини між дошками в підлозі. Та одне закотилося під стілець, а з нього вистрибнув, малесенький, як піщиночка, дідусь дуже схожий на того, якого вони бачили на вулиці і не подали нічого. Соромно стало дітям і вони твердо вирішили, що будуть допомагати тим, хто просить хоча б трошки. Але дідусь ніяк не обмовився про цей випадок.

- Нарешті! Дідусю, Макове зернятко! Ти нам допоможеш? Маку для куті треба. Бо не всі традиції дотримано.

- Молодці, що приготували все. – вмощуючись на скатертині біля макітри з варениками і підкручуючи вуса, промовив той. – Молодці...

- А ще у нас будуть забави. Я й сам залізу під стіл «поквоктати»на добро.Іза це матиму горішки та дрібні гроші. Правда, дідусю? – додав Акріз.

- Правда, правда... Тільки з кутею закінчимо. А після Святої вечері, Акрізе, залишиш на столі наїдки, які не можна прибирати аж до ранку, а навпаки, - доповнити новими смаколиками. Бо ж родичі можуть прийти вночі, щоб скоштувати Святої вечері.

- Так, дідусю!

- Хто ж ти такий? – запитав Матвійко хлопчика, який був якийсь зовсім нереальний і дуже багато знав про усе.

- Я? Я той, хто завжди поруч... Акріз. Тобто Зірка навпаки. Відблиск, віддзеркалення Різдвяної зірки, її Ангел. Я живу у кожній свічці, тому завжди поруч. І дідусю допомагаю, щоб традицій люди не забували.

- Так, дорогі мої, залишилося тільки додати маку. Якби не ви, то усе б пропало навіки, а усі на землі стали б перекотиполем і забули про своїх рідних. Навіть маму й тата б не пам'ятали. Але ще не закінчилася ця боротьба! – сказав дідусь і вкинув у кутю цілу пригорщу маку.

Діти заплющили очі, а коли розплющили, то були вже вдома на дивані.

- Оце ж наснилося! – видихнув Матвійко.

- Наснилося? – показувала на стіл Олеся. –

Дивися!

На столі горіла свічка, біля неї лежала торбинка з маком, така ж яку приніс дідусь Макове зернятко.

- Це щоб усім на землі роздати, бо мак у ній не закінчується ніколи. Щоб не забували свій рід, свої традиції... - почувся тихий голос і вогонь у свічці затріпотів.

- Це ж наш Акріз! Він же у кожній свічці, несе тепло Різдвяної зірки.

На рюкзаку в Олесі висів, як завжди, маленький кажанчик. А біля дверей діти побачили Різдвяну зірку, яку майстрував хлопчик. Переглянувшись Олеся і Матвійко взяли її і пішли колядувати містом.

Нова радість стала...

Ірина Мацко